

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/20.167572>

Валентина ШЕВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0614-0648

кандидат наук з державного управління, доцент,

докторант кафедри педагогіки та психології

Університету імені Альфреда Нобеля

(Дніпро, Україна) *shevchenkovn@duan.edu.ua*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано сучасні методологічні орієнтири до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки. З огляду на те, що для забезпечення цілісного оновлення і приведення цього процесу у відповідність до тих змін, які відбуваються в соціально-економічному просторі України, визначена педагогічна проблема потребує методологічного обґрунтування. Ґрунтуючись на теоретико-методологічних засадах і враховуючи специфіку проблеми дослідження, автор визначив такі загальні методологічні підходи: системний, діяльнісний, синергетичний, особистісно-орієнтований, акмеологічний, аксіологічний. Вони є засадничими для моделювання системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування, розробки науково-методичного забезпечення зазначеного процесу.

Ключові слова: методологія, методологічний підхід, інформаційно-аналітична компетентність.

Valentyna SHEVCHENKO,

orcid.org/0000-0003-0614-0648

Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor,

Doctoral Student at Department of Pedagogy and Psychology

of Alfred Nobel University

(Dnepr, Ukraine) *shevchenkovn@duan.edu.ua*

METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR THE FORMATION OF INFORMATION-ANALYTICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

This article is devoted to the author's view on the methodological guidelines for the formation of information-analytical competence of future specialists in accounting and taxation in the process of professional training.

The set of general methodological guidelines is defined: system, activity, synergetic, personality-oriented, acmeological, axiological approaches. The totality of these approaches in their interactions is the basis of a new paradigm of the training system for the future specialist in accounting and taxation, the conceptual idea of which is his personal and professional growth.

The content is revealed: system approach (focuses on disclosure of integrity of pedagogical objects, identification in them various types of communication); activity approach (focuses on the fact that the specified competence of future specialist in account and the taxation is formed, functions and it is improved by the personality in the course of purposeful external and internal activity in educational, extracurricular, professional activity, kinds of professional activity); synergetic approach (provides that professional and personal development of future specialist in account and the taxation can be considered as a complex of the interconnected principles of the functioning of pedagogical systems: synergetic, integrative, completeness); personal-oriented approach (makes it possible to ensure the personal development of each subject of the learning process, insisting on the recognition by the future specialist of the right to self-determination and self-realization in the process of cognition through mastering his own methods of professional mastery); acmeological approach (focuses on the professional achievements of the future specialist in accounting and taxation, the maximum use of his personal and professional potential to help in finding the most optimal mode of action in a specific professional situation); axiological approach (directs that the content of the training of future specialists in accounting and taxation should be represented by value-content, emotionally saturated, professionally-directed elements included in the context of life-related, professionally-directed problems, and sets the humanistic principles in the professional activity).

The author proves that methodological guidelines are highlighted that are fundamental for modeling the system of formation of information-analytical competence of future specialists in accounting and taxation in the process of professional training, developing scientific and methodological support for this process.

Key words: methodology, methodological approach, information-analytical competence.

Постановка проблеми. Актуальність та доцільність проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування зумовлені необхідністю модернізації процесу їх професійної підготовки для забезпечення цілісного оновлення і приведення його у відповідність до тих змін, які відбуваються в соціально-економічному просторі України, з урахуванням загальносвітових тенденцій. Отже, постає питання про методологічне обґрунтування визначеної педагогічної проблеми.

Аналіз досліджень. Зазначимо, що методологічні підходи до розвитку сучасної освіти (гуманістичний, аксіологічний, культурологічний, антропологічний, синергетичний) є об'єктом дослідження філософії освіти багатьох науковців (Андрущенко, 2004), (Гершунський, 1998), (Кремінь, 2002: 9–17), (Луговий, 2009: 8–14), (Шадриков, 2010) та інших, які представляють орієнтири нової гуманістичної парадигми освіти, що актуалізує проблему створення нової теоретико-методологічної бази підготовки майбутніх фахівців, зокрема фахівців з обліку та оподаткування.

Мета статті – проаналізувати сучасні методологічні орієнтири до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Нагадаємо, що методологія (від грец. *methodos* – шлях дослідження, *logos* – навчання) є системою принципів і способів організації і побудови теоретичної та практичної діяльності (Аверинцев, 1989: 359). За твердженням вчених (Данилов, 1965: 3–22), (Лозова, 2010: 94–112), (Скаткін, 1986), методологія – це вихідні положення, реалізація яких є основою здійснення теоретичної і практичної діяльності людини.

В загальній системі методологічного знання доцільним є урахування трьох рівнів методології: філософського знання; загальнонаукової методології (системний і діяльнісний підходи, характеристика різних типів наукових досліджень, їх етапи й елементи: гіпотеза, об'єкт і предмет дослідження, мета, завдання тощо); конкретно-наукової методології (сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які застосовують у тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні) (Енциклопедія освіти, 2008: 498–500).

У контексті нашого дослідження спираємося на праці Н. Волкової (Волкова, 2006), І. Глазкової (Глазкова, 2013), які презентують методологічні засади не на підставі характеристики рівнів методології, бо вони часто переплітаються, а шляхом роз-

криття їх сутності. Ґрунтуючись на вищезазначених теоретико-методологічних засадах і враховуючи специфіку проблеми дослідження, ми визначили сукупність загальних методологічних орієнтирів до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, зокрема такі підходи: **системний, діяльнісний, синергетичний, особистісно-орієнтований, акмеологічний, аксіологічний**. Сукупність цих підходів у їх взаємодії є засадою нової парадигми системи підготовки майбутнього фахівця з обліку та оподаткування, концептуальна ідея якої – його особистісний і професійний розвиток.

До речі, термін «підхід» використовують для означення «відправної тези», що «вказує на деяку універсальну ідею, в якій узагальнено досліджуване» (Велитченко, 2009: 72). Л. Велитченко визначає підхід як «ап'юріну думку про сутність досліджуваного явища, логічний суб'єкт і логічний предикат якого утворюють вихідне посилення в теоретико-емпіричному аналізі». Через поняття «підхід» розкривається «важливий методологічний сенс», який стосується «проблеми належності досліджуваного суб'єкта до якоїсь онтологічної сукупності явищ. Така сукупність, описана в термінах того чи іншого теоретичного конструкта, є об'єктом вивчення з визначенням аналітично вичленованого предмета дослідження. Тобто поняття «підхід» має не тільки методологічно-пізнавальну (гносеологічну) сутність, воно є нею, завдячуючи її онтологічній суті. Підхід визначає онтологічну, телеологічну та аксіологічну суть предмета чи явища (Велитченко, 2009: 72).

Системний підхід. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування розглядається нами як система, у якій всі компоненти взаємопов'язані й взаємозалежні.

Традиційно під системою розуміється комплекс взаємодіючих компонентів. «Система є комплексом елементів, які взаємодіють» (Bertalanffy, 1960); «багатоманітністю елементів разом з відносинами між ними» (Miller, 1971). Ознакою системи є наявність системної якості. Втім, якості системи виявляються не просто сумою якостей її окремих елементів, а виявляються наявністю і специфікою зв'язку і відносин між елементами, тобто констатуються як інтегративні властивості системи як цілого. Наявність інтегративних зв'язків і відносин між елементами системи, цілісних якостей системи забезпечують відносно самостійне, відокремлене існування, функціонування (а в деяких випадках і розвиток) системи (Садовський, 1974: 83–84).

Проте жодна система не є ізольованою – багатьма нитками вона пов'язана з найрізноманітнішими системними і несистемними утвореннями, адже вона діє, розвивається у зовнішньому середовищі та пов'язана з ним багатьма комунікаціями. Середовище становить зовнішні стосовно цілісної системи предмети і явища, з якими система по-різному взаємодіє, змінюючи їх і змінюючись при цьому сама.

Щодо педагогічних явищ, то Ф. Корольов показав, що вони належать до складних систем і мають такі особливості, як цілісність (підпорядкованість усіх частин складної системи загальній меті); вплив змін одного параметра на всі інші; необхідність наукового обґрунтування управління системами (Корольов, 1970: 103–115).

Ми розділяємо погляди В. Безпалько, О. Глузмана, які наголошують, що педагогічний процес у закладі вищої освіти є цілісною системою зі своїми структурними та функціональними компонентами, характерними рисами і етапами (Безпалько, 1977); цілісною науково-освітньою системою, для якої характерні взаємозв'язок, єдність функціонування, внутрішня впорядкованість компонентів і специфічні взаємовідносини між ними. Ця система має специфічний зміст, структуру та функції (Глузман, 1996: 101–102).

Науковці розглядають педагогічну систему як цілісну єдність, утворену з метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість множиною взаємопов'язаних елементів (мета, навчальна інформація, засоби педагогічної комунікації, учні, педагоги) (Кузьміна, 1980: 82–117). Тож здійснення педагогічного підходу на засадах системного підходу сприятиме підвищенню його ефективності, а також дозволить виявити загальні системні властивості та якісні характеристики окремих елементів системи.

Діяльнісний підхід. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування розглядається нами як основа, засіб і вирішальна умова його професійної підготовки.

На думку науковців, саме діяльність «обумовлює формування в людини всіх психічних процесів і свідомості, а вони, у свою чергу, виявляються регуляторами діяльності, є умовою її подальшого вдосконалення. Залучення суб'єкта до діяльності приводить до об'єднання численних і різних за складністю її компонентів у функціональну психологічну систему діяльності. Водночас індивідуальні якості, з яких складається остання, під впливом вимог діяльності розвиваються, набуваючи рис оперативності та пристосованості до цих

вимог. Особливе значення має для нас принцип інтеріоризації – екстеріоризації. Він характеризує механізм засвоєння особистістю суспільно-історичного досвіду. Як вихідна форма будь-якої діяльності розглядається спільна колективна діяльність, під час якої завдяки інтеріоризації – засвоєнню структур зовнішньої соціальної діяльності – відбувається формування психологічної системи діяльності» (Гаврик, 2006: 11). Тобто людина інтеріоризує свої знання і спостереження щодо ефективності професійної діяльності, які сприяють її успіху, та екстеріоризує їх у вигляді відповідних професійних умінь і навичок, що, зокрема, потребує певних волевових зусиль.

Важливим з позицій діяльнісного підходу є врахування виділених В. Шадриковим у структурі діяльності таких функціональних блоків як *мотиви, цілі, програма діяльності, інформаційна діяльність, прийняття рішення, підсистема діяльнісно-значимих якостей* (Шадриков, 1996: 147). Майбутній фахівець, на думку дослідника, «проектуює» свою мотиваційну структуру на структуру факторів, пов'язаних з професійною діяльністю, через які стає можливим задоволення його потреб.

Водночас діяльнісний підхід набуває додаткових особливостей у зв'язку з інформатизацією суспільства і навчально-виховного процесу, а отже, необхідністю підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у новому відкритому глобальному інформаційному просторі.

Синергетичний підхід (від грецьк. *sinergeia* – співробітництво) представляється як комплекс *взаємопов'язаних принципів функціонування різних систем, здатних до самоорганізації*. Це міждисциплінарний науковий напрям, що ґрунтується на ідеях системності та цілісності світу, уявленнях людини про світ і себе в ньому; однією з «метамов» (метамови – своєрідне есепранто, котре дозволяє порозумітися представникам найрізноманітніших наукових дисциплін та гносеологічних напрямів) (Самчук, 2009: 533).

Розкриваючи загально-педагогічний зміст синергетики, важливо зазначити, що у контексті сучасної теорії і методики професійної освіти педагогічна синергетика є галуззю педагогічного знання, світогляд якої відображений в теорії, принципах відповідних типів самоорганізації. Відтак, моделюючи систему формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, основну увагу слід приділити інтерпретації трьох принципів проектування педагогічних систем: *синергетичності, інтегративності, повноти*. Принцип синергетичності

передбачає відкритість проектованої системи (наявність можливості її доповнення іншими підсистемами), здійснення множинних інтерпретацій (ієрархічних та рядопокладених), максимальну потенційну змінність підсистем та станів педагогічної системи. Принцип інтегративності полягає в об'єднанні як підсистем різноманітних підходів у системі більшої міри загальності. Принцип повноти зумовлює необхідність розробки такого морфологічного складу системи, який забезпечує її повноцінне функціонування (Кушнір, 2003). Тож педагогічні процеси через наявність відкритості та змінності можна віднести до складних систем відкритого типу, а синергізм педагогічного впливу стане результатом комбінованого впливу всіх складових частин такого процесу.

Варто зазначити, що синергетичний підхід до людини утверджує ідею пробудження її власних сил та здібностей, ініціювання нею власних шляхів розвитку, що, на думку науковців, можливо лише за умови «відкритої» освіти, яка не скасовує класичних канонів педагогіки, а розвиває їх у нових умовах (Курдюмов, 1993).

Використання синергетичної методології для вирішення проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування означає, що кожний результат конкретної дії студента (здобувача) потребує негайного аналізу в плані його співвідношення з метою цієї дії. Щодо організації процесу навчання у закладі вищої освіти, способу зв'язку студента (здобувача) та викладача, то це має бути нелінійна ситуація відкритого діалогу, прямого і зворотного зв'язку, солідаристичної освітньої природи, попадання в один самоузгоджений темп освіти. Це дозволить уникнути однобічності навчального процесу, його лінійності, а отже, знімається його репресивний та примусовий характер.

Особистісно-орієнтований підхід – це орієнтація у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця з обліку та оподаткування на особистість як на мету, результат і головний критерій сформованості інформаційно-аналітичної компетентності.

Цей підхід ґрунтується на таких засадах: становлення і розвиток особистості майбутнього фахівця відбувається з урахуванням її здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктного досвіду; взаємодія педагогів та студентів (здобувачів) будується на принципах співробітництва, взаємоповаги і взаєморозуміння; в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості, що передбачає навчання на основі успіху та відмови від диктату та примушування; створюються

умови для реалізації та самореалізації особистості (навчання в співробітництві, проблемного навчання, методу проектів тощо) (Сериков, 1994), (Якиманская, 1996).

У підготовці майбутнього фахівця з обліку та оподаткування суттєвим є формування в студента (здобувача) особистої позиції та здатності формувати певні етичні правила, норми професійної діяльності. Чільне місце має займати плюралізм думок, свобода вибору і утвердження позицій на підставі глибокого аналізу власних емоційних переживань. Реалізація зазначених завдань можлива за умови застосування у процесі підготовки інтерактивних технологій навчання. Завдяки своїй безпосередній орієнтації на особистість майбутнього фахівця, вони здатні створити атмосферу психологічного комфорту на занятті; спонукати його до активного вияву своєї позиції; сприяти більш продуктивному засвоєнню знань та оволодінню вміннями та навичками; допомагати самореалізації і саморозвитку особистості кожного учасника навчального процесу.

Таким чином, формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування відбуватиметься не лише шляхом оволодіння нормативною діяльністю, але й через постійне збагачення власного досвіду як важливого джерела саморозвитку.

Акмеологічний підхід – це спрямованість майбутнього фахівця з обліку та оподаткування на *максимальне використання свого особистісного і професійного потенціалу* щодо формування його інформаційно-аналітичної компетентності у процесі професійної підготовки.

Назва походить від давньогрецького терміна «акме» – вершина, розквіт, вища точка розвитку, зрілість і «logos» – вчення про неї, а словосполучення «en akmu einai» – бути в акме, тобто в повному розквіті, на вищому ступені розвитку. Вивчає феноменологію, закономірності, механізми розвитку людини на етапі зрілості, досягнення нею найвищих рівнів розвитку (Вакуленко, 2007), (Лаптева, 2006), (Рибалко, 2008).

У підготовці майбутнього фахівця з обліку та оподаткування виходимо з того, що кожна людина стурбовано замислюється над своєю сутністю, намагається максимально реалізувати свій потенціал, розмірковує над своїм місцем у житті і прагне до акме – розквіту, найповнішого розкриття своїх здібностей, свого «Я», досягнення найвищого рівня свого розвитку. Вважаємо, що можна говорити тільки про умовну вершину розвитку, адже людина, що прагне її досягти, постійно розвивається, самовдосконалюється,

рухається вперед. Це означає, що особистість, яка є учасником педагогічного процесу, має постійно отримувати зовнішній імпульс до саморозвитку. Такого імпульсу може надати тільки цілісна система підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, спрямована саме на неперервний розвиток і саморозвиток її суб'єктів.

Аксіологічний (ціннісний) підхід – направленість у процесі професійної підготовки особистості майбутнього фахівця з обліку та оподаткування на вибудовування ієрархії своїх мотивів та цінностей.

Людина розглядається як найвища цінність суспільства й мета його розвитку. Такі цінності, як життя, здоров'я, любов, освіта, праця, мир, краса, Батьківщина завжди привертала увагу людей у різні часи. Моральні, етичні, економічні, екологічні та інші цінності характеризують особистість, а їх розвиток – основне завдання гуманістичної педагогіки (Лозова, 2002: 15).

Для успішного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з

обліку та оподаткування необхідно не тільки ознайомитися з культурними цінностями суспільства, а й набути досвіду ціннісної орієнтації в його професійному просторі. Це обумовлює необхідність включення до змісту підготовки майбутніх фахівців, крім заданих зовні стандартних компонентів, ще й емоційно-ціннісних, особистісних елементів.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що нами проаналізовано системний, діяльнісний, синергетичний, особистісно-орієнтований, акмеологічний, аксіологічний підходи. Висвітлені методологічні орієнтири є засадничими для моделювання системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування, розробки науково-методичного забезпечення зазначеного процесу.

Перспективу дослідження вбачаємо у розробці й використанні інформаційно-аналітичних технологій, спрямованих на підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ, 2004. 804 с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва, 1998. 608 с.
3. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття. Вища школа. 2002. № 6. С. 9–17.
4. Луговий В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часоп. № 3 (дод. 1) / Ін-т вищої освіти АПН України. 2009. С. 8–14.
5. Шадриков В.Д. Профессиональные способности: монография. Москва, 2010. 320 с.
6. Философский энциклопедический словарь; редкол. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичёв и др. 2-е изд. Москва, 1989. 815 с.
7. Данилов М.А. Некоторые методологические вопросы педагогических исследований. Советская педагогика. 1965. № 10. С. 3–22.
8. Лозова В.І. Технологія педагогічного експерименту. Актуальні питання навчання та виховання особистості: зб. наук. ст. / за ред. В.М. Гриньової. Харків, 2010. Вип. 4. С. 94–112.
9. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований: в помощь начинающему исследователю. Москва, 1986. 150 с.
10. Енциклопедія освіти. АПН України; голов. ред. В.Г. Кремень. Київ, 2008. 1040 с.
11. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Луганськ, 2006. 371 с.
12. Глазкова І.Я. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Запоріжжя, 2013. 552 с.
13. Велитченко Л.К. Методологічна сутність категорії підходу в науковому дослідженні. Психологія та педагогіка. 2009. № 2. С. 72–79.
14. Bertalanffy L. Problems of Life, 1960, 148 p.
15. Miller J.G. The nature of living Systems, Behavioral. Scierse, 1971, Nr 4, P. 281.
16. Садовский В.Н. Основание общей теории систем. Логико-методологический анализ. Москва, 1974. 279 с.
17. Королев Ф.Ф. Системный подход и возможности его применения в психолого-педагогических исследованиях. Советская педагогика. 1970. № 9. С. 103–115.
18. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. Воронеж, 1977. 304 с.
19. Глузман О.В. Тенденції розвитку університетської педагогічної освіти в Україні: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 1996. 479 с.
20. Кузьмина Н.В. Системный подход в педагогических исследованиях. Методология педагогических исследований; ред.: А.И. Пискунов, Г.В. Воробьев. Москва, 1980. С. 82–117.
21. Гаврик І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Луганськ, 2006. 572 с.

22. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: уч. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1996. 320 с.
23. Самчук З.Ф. Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблема критеріїв та пріоритетів вибору: монографія: у 2 т. Донецьк, 2009. Т. 1. 920 с.
24. Кушнір В.А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2003. 482 с.
25. Курдюмов С.П., Г.Т. Маленецкий Синергетика – теория образования: идеи, методы, перспективы. Москва, 1993. 64 с.
26. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии. Волгоград, 1994. 354 с.
27. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва, 1996. 96 с.
28. Вакуленко В.М. Розвиток теорії й практики вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусі на основі акмеологічного підходу: монографія. Луганськ, 2007. 496 с.
29. Лаптева И.Л. Оптимизация развития творческого потенциала государственных служащих средствами акмеологического тренинга: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.03 «Психология развития, акмеология». Москва, 2006. 21 с.
30. Рибалко Л.С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2008. 457 с.
31. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посібник. Харків, 2002. 400 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko V.P. Rozdumy pro osvitu: Statti, narysy, intervju. [Reflections about education: Articles, sketches, interview]. Knowledge of Ukraine, 2004, 804 p. [in Ukrainian]
2. Gershunskij B.S. Filosofija obrazovaniya dlja XXI veka (V poiskah praktiko-orientirovannykh obrazovatel'nykh koncepcij). [Philosophy of Education for the 21st Century (In Search of Practical-Oriented Educational Concepts)]. Perfection, 1998, 608 p. [in Russian]
3. Luhovyi V.I. Kompetentnosti ta kompetentsii: poniattievo-terminolohichniy dyskurs. [Competence and competence: conceptual-terminological discourse]. Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2009, pp. 8–14 [in Ukrainian]
4. Shadrikov V.D. Professional'nye sposobnosti: monografiya. [Professional abilities: monograph]. High School, 2010, 320 p. [in Russian]
5. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' (redkol. S.S. Averincev, Ye.A. Arab-Ogly, L.F. Il'ichjov i dr.). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Soviet Encyclopedia, 1989, 815 p. [in Russian]
6. Danilov M.A. Nekotorye metodologicheskie voprosy pedagogicheskikh issledovanij. [Some methodological issues of pedagogical research]. Rusin. Soviet pedagogy, 1965, Nr 10, pp. 3–22 [in Russian]
7. Lozova V.I. Tekhnolohiia pedahohichnoho eksperimentu. [Technology of pedagogical experiment]. Topical issues of personal education and trainin, 2010, Nr 4, pp. 94–112 [in Ukrainian]
8. Skatkin M.N. Metodologija i metodika pedagogicheskikh issledovanij: v pomoshh' nachinajushhemu issledovatelju. [Methodology and methodology of pedagogical research: to help a beginning researcher]. Pedagogy, 1986, 150 p. [in Russian].
9. Entsyklopediia osvity. [Encyclopedia of Education]. Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2008, 1040 p. [in Ukrainian]
10. Volkova N.P. Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky mai- butnikh uchyteliv do profesiino-pedahohichnoi komunikatsii: dys. ... d-ra ped. nauk [Theoretical and methodological basis for the preparation of future teachers for professional-pedagogical communication]. 13.00.04, 2006, 371 p. [in Ukrainian]
11. Hlazkova I.Ia. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia u maibutnikh uchyteliv kompetentnosti zapobihannia i podolannia pedahohichnykh barieriv u protsesi profesiinoi pidhotovky: dyc. ... d-ra ped. nauk [Teoretiko-methodical bases of formation at the future teachers of competence of the prevention and overcoming of pedagogical barriers in the course of vocational training]. 13.00.04, 2013, 552 p. [in Ukrainian]
12. Velytchenko L.K. Metodolohichna sutnist katehorii pidkhodu v naukovomu doslidzhenni. [Methodological essence of the category of approach in scientific research]. Psychology and pedagogy, 2009, Nr 2, pp. 72–79 [in Ukrainian]
13. Bertalanffy L. Problems of Life, 1960, 148 p.
14. Miller J.G. The nature of living Systems, Behavioral. Scierse, 1971, Nr 4, P. 281.
15. Sadovskij V.N. Osnovanie obshhej teorii sistem. Logiko- metodologicheskij analiz. [The basis of the general theory of systems. Logical-methodological analysis]. The science, 1974, 279 p. [in Russian]
16. Korolev F.F. Sistemnyj podhod i vozmozhnosti ego primenenija v psihologo-pedagogicheskikh issledovanijah [The system approach and the possibilities of its application in psychological and pedagogical studies]. Soviet pedagogy, 1970, Nr 9, pp. 103–115 [in Russian]
17. Bepal'ko V.P. Osnovy teorii pedagogicheskikh sistem. [Fundamentals of the theory of pedagogical systems]. Voronezh State University, 1977, 304 p. [in Russian]
18. Hluzman O.V. Tendentsii rozvytku universytetskoj pedahohichnoi osvity v Ukraini: dyc. ... d-ra ped. nauk [Trends in the development of university pedagogical education in Ukraine]. 13.00.04, 1996, 479 p. [in Ukrainian]
19. Kuz'mina N.V. Sistemnyj pohod v pedagogicheskikh issledovanijah [System approach in pedagogical research]. 1980, pp. 82–117 [in Russian]

20. Havryk I.V. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti: dys. ... dokt. ped. nauk [Theoretical-methodological foundations of forming the readiness of future teachers for innovative professional activities]. 13.00.04, 2006, 572 p. [in Ukrainian]
21. Shadrikov V.D. Psihologija dejatel'nosti i sposobnosti cheloveka [Psychology of human activity and ability]. Logos, 1996, 320 p. [in Russian]
22. Samchuk Z.F. Svitohliadni osnovy sotsialno-filosofskoho doslidzhennia ideolohii: problema kryteriiv ta priorytetiv vyboru: monohrafiia [World-view fundamentals of socio-philosophical study of ideology]. 2009, V 2, 920 p. [in Ukrainian]
23. Kushnir V.A. Teoretyko-metodolohichni osnovy systemnoho analizu pedahohichnoho protsesu vyshchoi shkoly: dyc. ... d-ra ped. nauk [Theoretical-methodological foundations of system analysis of the pedagogical process of higher education]. 13.00.04, 2003, 482 p. [in Ukrainian]
24. Kurdjumov S.P. Sinergetika – teoriia obrazovaniia: idei, metody, perspektivy [Synergetics – theory of education: ideas, methods, perspectives]. 1993, 64 p. [in Russian]
25. Serikov V.V. Lichnostnyj podhod v obrazovanii: koncepcija i tehnologii [Personality approach in education: concept and technologies]. 1994, 354 p. [in Russian]
26. Jakimanskaja I.S. Lichnostno-orientirovannoe obuchenie v sovremennoj shkole [Person-centered learning in a modern school]. 1996, 96 p. [in Russian]
27. Vakulenko V.M. Rozvitok teorii j praktiki vishhoi pedagogichnoi osviti Ukraïni, Rosii, Bilorusi na osnovi akmeologichnogo pidhodu: monografija [Development of the theory and practice of higher pedagogical education of Ukraine, Russia, Belarus on the basis of the acmeological approach]. 2007, 496 p. [in Russian]
28. Lapteva I.L. Optimizacija razvitija tvorcheskogo potenciala gosudarstvennyh sluzhashhih sredstvami akmeologicheskogo treninga: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk auk [Optimization of development of creative potential of civil servants by means of acmeological training]. 19.00.03, 2006, 21 p. [in Russian]
29. Rybalko L.S. Akmeolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia: dyc. ... d-ra ped. nauk [Acmeological principles of vocational and pedagogical self-realization of the future teacher]. 13.00.04, 2008, 457 p. [in Ukrainian]
30. Lozova V.I. H.V. Trotsko Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia: navch. posibnyk. [Theoretical foundations of education and training]. 2002, 400 p. [in Ukrainian]